

Christophorus Butkens (1590-1650) en de familie Van Lynden

Ad J. de Jong



Christophorus Butkens (1590-1650), abt te Antwerpen, genealoog en historicus

De adellijke familie van Lynden (Lienden, Vonck van Lienden) heeft door de eeuwen heen nauwe betrekkingen gehad met Rhenen. Zo hoorden van (Vonck van) Lyndens tot het stadsbestuur of hadden bezittingen onder de jurisdictie van Rhenen. Voorts was een Sophie (Fye) van Lynden, vermeld 1453-1484, dochter van Alard van Lynden (vermeld 1419-1452) en Fije van Brienen, non in het Agnietenklooster te Rhenen, geland te Ingen, Lakemond, Lienden, in de Marsch, te Meerten, Ommeren en Opheusden. Zij stichtte in 1484 een vicarie in de St. Maartenskerk te Tiel en overleed Rhenen 22 november 1503.

Vele van haar bezittingen komen dan in handen van het Agnietenklooster te Rhenen.

Met name Nico Plomp, plaatsvervangend directeur van het Centraal Bureau voor Genealogie in Den Haag, heeft inmiddels veel gepubliceerd^{1,2} over deze familie.

In zijn publicaties verwijst hij veelvuldig naar het in 1626 uitgegeven boek *Annales génénealogiques de la maison de Lynden*³, door de Antwerpse monnik Christophorus Butkens (1590-1650) samengesteld in opdracht van Ernest van Lynden, graaf van Reckheim (ca. 1585-1636).

Deze genealogische publicatie heeft nogal wat stof doen opwaaien omdat er vele vervalste oorkonden in op waren genomen en het geheel geïllustreerd werd met afbeeldingen van zegels, portretten, grafmonumenten en kastelen, die veelal op fantasie berustten. Zo zou zich volgens Butkens in het Agnietenklooster te Rhenen een graf hebben bevonden van Margriet van Lynden, vrouwe van Lynden, Leede, Oudenweert etc., met daarop een koperen deksel waarop zij met haar 16 kwartieren zou zijn afgebeeld.

De bekende geleerde en tijdgenoot Aernout van Buchel (1565-1641) die vlak voor zijn overlijden Rhenen en Lienden had bezocht om daar genealogisch en heraldisch onderzoek te doen, bekritiseerde Butkens herhaaldelijk. Van Buchel reisde in juni 1639⁴ op verzoek van Adam van Lockhorst eerst naar Amersfoort en later naar Rhenen en Lienden om te informeren naar het geslacht Van Grootveld, geparenteerd aan de Liendense van Lockhorsten. Van Buchel beschrijft in zijn dagboek hoe hij 's avonds door een dorre, ongenoegelijke heide uit Amersfoort in Rhenen aankwam en de volgende dag te Lienden een gesprek had met Hillebrant Vonck van Lienden, een man tussen 60 en 70 jaar oud en ziek te bedde liggende. Hij bezichtigde er de kerk, waar men juist begon te luiden in verband met het overlijden van de graaf van Culemborg, die heer van Lienden was. In de kerk van Lienden zag Van Buchel vele glazen ramen van de Voncken en ook twee van de Van Grootvelds.

Ook te Rhenen heeft Van Buchel heraldische gedenkwaardigheden vastgelegd, zie 'Genealogie en Heraldiek te Rhenen' van De Jong en van Otterlo⁵. Van Buchell had echter bovengenoemd graf in het Agnietenklooster te Rhenen, beschreven door Butkens, niet kunnen vinden en merkte op:

“Doch dit is bevonden beuselingen te syn noijt aldaer sulcken sarck noch te plaeke geweest te syn”.

Los van of het er al of niet geweest was, zou van Buchel het niet gezien kunnen hebben, omdat ten tijde dat hij te Rhenen

verbleef het Agnietenklooster reeds afgebroken was om plaats te maken voor het Koningshuis, een zomerpaleis dat Frederik V van de Palts op die plek liet bouwen. Voorts bevindt zich in Butkens' boek een afbeelding van het kasteel Ter Lede bij Lienden, dat volgens Plomp bij lange na niet zo prachtig was als deze afbeelding deed vermoeden. Zonder Butkens' valse voorstellingen hier te vergoelijken lijkt het



Koperen deksel op het graf van Margriet van Lynden met 16 wapen kwartieren. Dit graf zou zich volgens Butkens hebben bevonden in het Agnietenklooster te Rhenen

er op dat Ter Lede ooit echt een groot kasteel geweest is. Dit blijkt uit afbeeldingen op een kaart van 1552⁶ en afbeeldingen van anderen, zoals van Hans Meissner, die tussen 1623 en 1631 vrijwel dezelfde afbeelding publiceerde in zijn Schatzkästlein. Beiden baseerden ze zich vermoedelijk op oudere afbeeldingen. Zo publiceerde Abraham Rademaker in 1725⁷ een gravure van eveneens een groot kasteel, hetgeen de situatie in 1520 zou voorstellen.

Onlangs publiceerde Joke Honders⁸ van de Historische Kring Kesteren en Omstreken eveneens over dit onderwerp en sloot als mogelijkheid niet uit dat zowel Butkens als Meissner zich hadden gebaseerd op een oudere reeds bestaande afbeelding van het kasteel.

Ernest van Lynden had begin 17e eeuw het plan opgevat om zijn familiegeschiedenis te boek te stellen, waarbij hij zich verzekerde van de hulp van een Antwerpse geestelijke, frater Christophorus Butkens, geboren te Antwerpen in 1590, monnik in het cisterciënser klooster van de H. Verlosser aldaar. Hij was er novice sinds 1617 en had het jaar daarna zijn gelofte gedaan. Hij werd er achtereenvolgens subprior (ten tijde dat het boek gemaakt werd), directeur van de novicen, provisor, coadjutor (1628) en prior van 1631 tot zijn dood in 1650. Hij overleed in dat jaar op 30 september te Antwerpen. Butkens wordt omschreven als een erudiet man met een grote talenkennis (Nederlands, Frans, Latijn, Spaans, Italiaans) en kennis van de geschiedenis en oudheden van de zuidelijke Nederlanden, met bijzondere belangstelling voor genealogie, waarbij hij gebruik maakte van oorspronkelijke documenten.

Butkens zelf zei in de vrouwelijke lijn tevens af te stammen van de van Lyndens (zie later) en hij was ongetwijfeld ook zelf geïnteresseerd in de familiegeschiedenis. Waarschijnlijk speelde Ernest van Lynden, Graaf van Reckheim, een belangrijke rol bij het in contact brengen van Butkens met leden van de familie, kennissen en instanties waar zich belangrijke informatie zou kunnen bevinden. Zo is er een brief d.d. 23 oktober 1625 bewaard gebleven, waarin hij aan Arndt van Randwijck (1574-1641) vraagt 'den voors(eyde) Joncker Butkens' te willen assisteren bij vragen met betrekking tot het onderzoek.

Wie was 'jonker' Butkens? Vond deze graaf van Reckheim het misschien beter de subprior in het noorden niet als geestelijke te introduceren? Of werd hiermee zijn broer Alexander bedoeld? Christophorus Butkens had namelijk twee broers, Alexander, heer van Anoy, gehuwd met Charlotte Smit van Cruyningen en vader van een zoon en een dochter, en Henry, een geestelijke. Zij komen voor in een genealogie Butkens die in de Annales was opgenomen. Voorts is bekend dat beiden zich ook met genealogie en heraldiek bezig hielden.

Dat het hier Alexander zou kunnen betreffen werd nog eens extra bevestigd door een onlangs verschenen boek Comitum de Limburg Codices Selecti⁹, in 2004 uitgegeven

door Jan van Helmont te Leuven, waarin oude heraldische wapenboeken (handschriften) uit de verzameling (bibliotheek kasteel Huldenberg) van de familie van Limburg Stirum zijn opgenomen. Hierin komen wapenhandschriften van de hand van Alexander Butkens voor die hij vervaardigde voor een Album Amicorum dat tussen 1609 en 1612 gemaakt werd voor Franciscus van den Brande te Antwerpen, gehuwd met Elizabeth Spaens. We lezen hierin het volgende: *“Ick Alixander Butkens edelman van een companie ordinari van zynen conincklijken magisteijt in dese Nederlanden hebbe ic hier mijn wapenen ghestelt ten eenen van Jr Fransisques van den Brande mijnen ghoe-den vrint den welken ic altois disiren te dinen naer mijn cranck vermogen het selve heb ic onderscreven nae salich mackhenge der menschen int jaer 1609 den 19 dach in september. A. Butkens”*

Hij geeft daarbij de wapenkwartieren van Christophorus Butkens en van hemzelf, die aan de mannelijke kant identiek zijn, echter aan de vrouwelijke kant verschillen, hetgeen erop zou kunnen wijzen dat ze halfbroers zijn en dat Christophorus voortgekomen is uit een tweede huwelijk van zijn vader.

Edelman Alexander Butkens, heer van Arnoy, trouwt met Charlotte Smit (van Cruyningen); uit dit huwelijk twee kinderen Jean-Aimé en Charlotte. Er is een schilderij bekend van Van Dyck waarop Charlotte Butkens-Smit staat afgebeeld met zoon Jean-Aimé. De genoemde wapenkwartieren van Christopher en Alexander zijn elders in dit Oud Rhenen nummer in kleur afgebeeld.

Daarnaast doken bij antiquariaat A.G. van der Steur dit jaar een viertal velletjes met portrettekeningetjes op van Vr. Sophie van Linden met wapenkwartieren, Jor Steven Butkens van Griethuysen obyt anno 1472 met wapenkwartieren, Joc Margriete Blockhaemer met wapenkwartieren, Jonf. Anna Pels met wapenkwartieren, Jor. Joachim Butkens van Griethuysen obyt anno 13 november 1605 met wapenkwartieren Jonff Marg.ta de Fumael obyt 22 februarij 1615 met wapenkwartieren en tenslotte Christofre Butkens de Griethuysen. Bij Joost Butkens van Griethuysen staat niets ingetekend, alleen de naam is vermeld.

Aan de hand hiervan en de fragmentgenealogie Butkens in *Annales* kunnen we nu een korte stamreeks samenstellen, die uitkomt bij genoemde Christophorus Butkens van Griethuysen:

- I. Arnou Butkens, tr. Marie van Griethuysen
- II. Joost Butkens van Reede gezegd van Griethuysen, tr. Sophie van Lynden, d.v. Goswijn van Lynden en Alise van Appeldorn
- III. Steven Butkens van Reede van Griethuysen, ridder in 1460, tr. Margriet de Lanckelaer, gezegd Blockhamer, d.v. N. Blockhamer en N. Blochoven
- IV. Joost Butkens van Griethuysen, tr.(1)
Catharina de Wintere en tr. (2)



Sophie van Lynden met haar wapen kwartieren



Jonker Steven Butkens, overl. 1472 met zijn wapenkwartieren



Joncfr. Margriete Blockhaemer met haar wapen kwartieren



Joncfr. Anna Pels en haar 8 wapenkwartieren



Jonker Joachim Butkens van Griethuysen, overl. 13 november 1605 met zijn 4 wapenkwartieren



Jonkfr. Margrita de Fumael, overl. 22 februari 1615



Christofre Butkens de Griethuysen

- Catharina van der Voort; ex huwelijk (2):
- V. Arnou Butkens van Griethuysen, ridder, luitenant van artillerie van keizer Karel V, tr. Anna Pels, d.v. N. Pels en N. Batenkerck.
 - VI. Joachim Butkens van Griethuysen, overl. 13.11.1605, tr. Margriet de Fumael, overl. 22.2.1605
 - VIIa. Alexander Butkens, tr. Charlotte Smit van Cruyningen. Kinderen: 1. Jean-Aimé, 2.Charlotte.
 - VIIb. Christophorus Butkens van Griethuysen, historicus, 1590-1650

Probleem natuurlijk is dat, wanneer men ooit een verkeerde voorstelling van zaken geeft, het moeilijk is aan te nemen dat er ook correcte genealogische en heraldische informatie is verzameld door de gebroeders Butkens. Toch leek het interessant deze recent beschikbaar gekomen informatie rond de familie Butkens hier te publiceren.

Bronnen

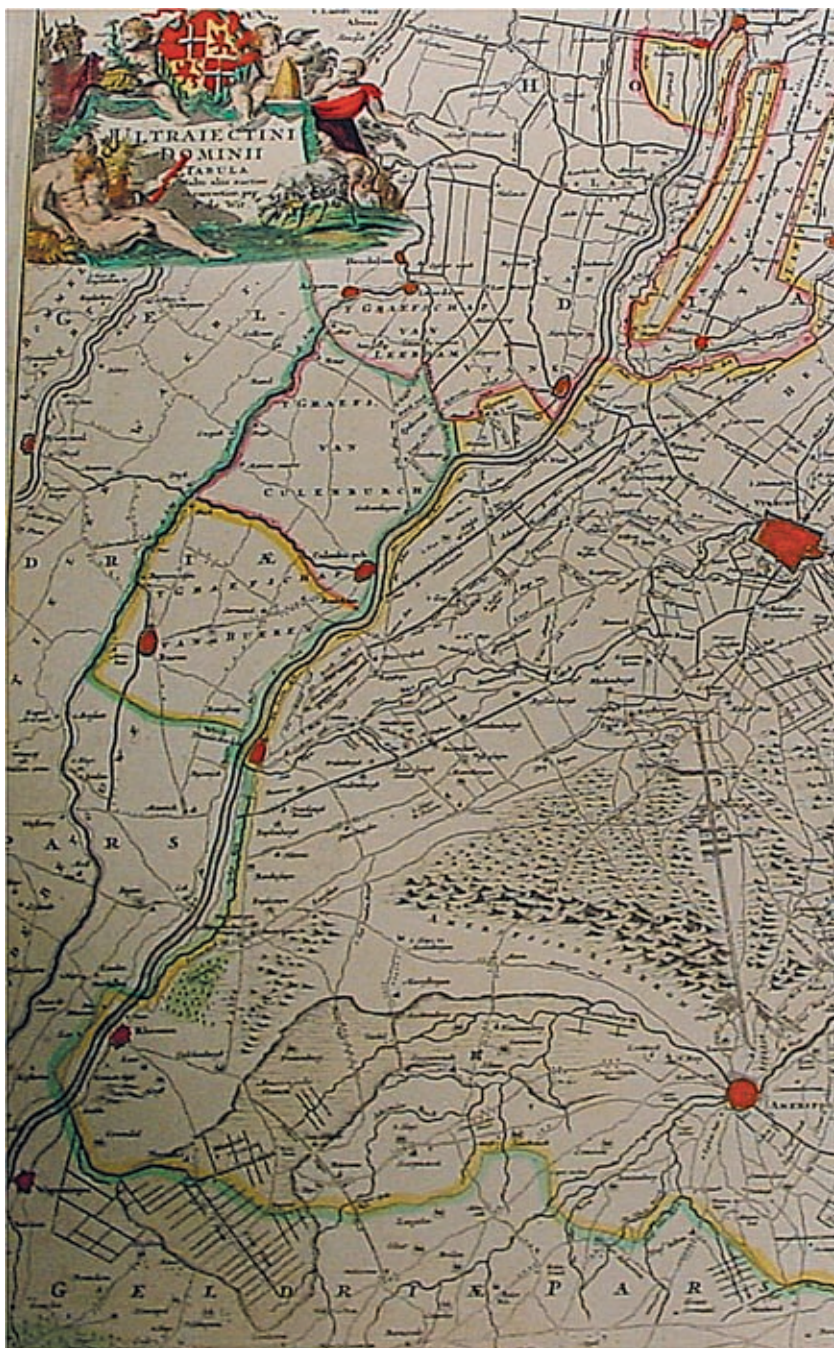
1. Nico Plomp, *De oudste generaties van het geslacht Van Lynden*, Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie 1999, p. 155 e.v.
2. Nico Plomp, *De oudste generaties van het geslacht Van Lynden (II)*, Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie 2003, p. 231 e.v.
3. F.C. Butkens, *Annales généalogiques de la Maison de Lynden*, Antwerpen 1626.
4. Nico Plomp, *Een boer is geen edelman*, Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie 1993, p. 87 e.v.
5. A.J. de Jong en C.L. van Otterlo, *Genealogie en Heraldiek te Rhenen Voorthuizen/Zeist* 1996, p. 281 e.v.
6. Zie H.P. Deys, *Achter Berg en Rijn*, Rhenen 1981, p. 77 Afb. 227; fragment van een kaart uit 1552 aanwezig in het Rijksarchief te Arnhem.
7. *Kabinet van Nederlandsche Outheden*. Amsterdam 1725. (Hierin 300 prenten van Abraham Rademaker).
8. Joke Honders, *Prenten en gravures die twijfel oproepen*, Nieuwsbrief van Historische Kring Kesteren en Omstreken/ Arend Datema Instituut, 22 (2004), nr. 2, p. 17 e.v.
9. *Comitum de Limburg Codices Selecti*, uitgegeven door Jan van Helmont, Leuven 2004. Een selectie van wapenboeken uit de bibliotheek van de familie De Limburg Stirum van kasteel te Huldenberg. Deze bibliotheek is voornamelijk gefinancierd uit een fonds opgericht door graaf Thierry van Limburg Stirum (1827-1911), een verzamelaar onder andere van oude wapenboeken en handschriften.



De 8 wapenkwartieren van Steven (Etienne) Butkens, z.v. Joost Butkens en Sophie van Lynden; tr. Marguerite de Lanckelaer gez. Blockhaemer (uit Wapenboek 1578-1630 Codex CLIII, handschrift uit de verzameling van Limburg Stirum (VLS))



De wapenkwartieren van Christophorus Butkens anno 1609 uit Codex CCXXI, Liber Amicorum van Franciscus van den Brande (verzameling VLS)



Kaart van Frederick de Wit, einde 17e eeuw, waarop Valckenburg staat aangegeven



Verdicht met de Schied van
Amsterdam in 1714, en de
Stad in den Staat in de
17de Eeuw

De Schied van de
Stad Amsterdam
in de 17de Eeuw
van de Schied van de
Stad Amsterdam



De 8 wapenkwartieren van Alexander Butkens (verzameling VLS Codex CCXXI)



Wapen van Charlotte Smit (van Cruyningen) en haar wapenkwartieren; zij was gehuwd met Alexander Butkens (verzameling VLS Codex CCXXI)



Charlotte Butkens – Smit met zoon Jean-Aimé Butkens; schilderij van Anthonis van Dyck (1599-1641)